

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

RUDKØBING BYMØLLE

LANGELAND KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	02.09.2015
Besigtiget af:	Mia Kroer Ræbild
Journalnummer:	2013-7.82.07/482-0001
Kommune:	Langeland Kommune
Adresse:	Rue 1 A, 5900 Rudkøbing
Betegnelse:	Rudkøbing Bymølle
Fredningsår:	1959
Omfang:	Vindmølle (1826).

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Rudkøbing Bymølle ligger højt mod syd på Rudkøbings gamle fæstningsvold omkring bykernen, hvorfra der er vid udsigt over byen og det omgivende landskab med Det Sydfynske Øhav i baggrunden. Umiddelbart vest for vindmøllen ligger den gamle møllegård, der er omfattet af en særskilt fredning.

Rudkøbing Bymølle er en hollandsk mølle opført med en ottekantet, grundmuret undermølle i en etage. Undermøllens murværk fremstår pudset og hvidkalket med synlige kampesten i soklen og en profileret gesims øverst. Mod nordøst og sydvest er en nyere, men traditionelt udført revledør med granittrin foran, hvoraf stenene mod nordøst er ældst, og heri ses indridsede initialer. Galleriomgangen bæres af skråstolper, der hviler på indmurede granitkonsoller, og omgangen afsluttes af et enkelt træværn. Den ligeledes ottekantede overmølle er for neden beklædt med lodretstillede brædder – en på to – og herover med egespån. Møllekroppen bærer øverst en bådformet, egespånbeklædt hat med manuelt krøjeværk, og vingerne har hækværk og er sejlførende. To traditionelt udførte revledøre giver adgang til galleriomgangen. Undermøllens to vinduer er torammede vinduer med otte ruder i hver ramme, mens overmøllens vinduer er etrammede med fire ruder i hver ramme. Vinduer og døre er hvidmalede undtagen undermøllens indgangsdøre, som er sortmalede. Samtligt træværk er sorttjæret undtagen vingerne og galleriomgangens værn, der er malet hvidt.

I det indre har den nederste etage bræddegulv og hvidkalkede vægge. Herover har møllekroppen fem lofter: Broloft, kværnloft, stjernehjulsløft, hejseløft og hatloft. Lofterne forbindes af ældre ligeløbstrapper, og i lofterne findes lemme, der anvendes i forbindelse med hejseværket. Alt mølleinventar, herunder kværne, melsigter, skallekværne, pulte, valser og sækkehejse er intakt, velbevaret og funktionsdygtigt. Møllen er efter aftale åben for besøgende gæster.

Vindmøllen ligger ved siden af møllegården.

— BYGNINGSHISTORIE

Der har været vand- og vindmøller på Langeland siden 1300-tallet. Den første mølle, der blev omtalt var Anders Salmansons stubmølle i Fodslette, som nedbrændte i 1470.

Omkring år 1600 opførte borgerne i Rudkøbing en stubmølle på den gamle fæstningsvold i den sydlige del af købstaden. Indtil da var byens mel blevet malet i vandmøllen ved kilden, som udsprang ved mølledammen nedenfor møllebakken. Mølledammen findes stadig.

Under svenskekrigen i 1659 brænder svenskerne stubmøllen ned, hvorefter den genopføres. I 1703 blæste Rue Mølle om under en storm, hvorefter den blev genopført. I 1771 blev de to første fag af møllegårdens stuehus bygget. I årene 1776-1795 blev Rue Møllens stuehus udvidet med seks fag, og møllehaven neden for møllen anlagt.

I 1796 blev stubmøllen afløst af en moderne hollandsk ”grubbemølle”, det vil sige en hollandsk mølle med bådformet hat. I 1810 blev stuehuset udvidet til 11 fag med ”gebrokken” tag og to lofter, hvorfra der gennem gavlen var udgang til møllen. Rue Mølle fik navnet Rudkøbing Bymølle.

Rudkøbing Bymølle brændte allerede i 1817, hvorefter den nuværende gallerihollænder, der er den tredjestørste mølle i Danmark, blev opført i 1820. Efter alt at dømme blev mange af bygningsdelene sejlet fra Holland til Rudkøbing. I 1853 mistede møllen under en storm alle fire vinger, og i 1856 var der i Rudkøbing stor mangel på rugbrød grundet mange ugers vindstille. I 1874 blev der oprettet et mindre rugbrødsbageri i møllegårdens sidehus, og i 1875 blev der i en tilbygning på bymøllens nordside installeret en brugt dampmaskine til at drive mølleværket, når der var vindstille. Hans Frandsen, som havde erhvervet møllen i 1918, døde på tragisk vis i 1919, da hans tøj kom ind i drivhjulet på anden sal og han blev slynget til døde op mod loftet.

Møllebygger og møller Carl Henriksen blev Rudkøbing Bymøllens sidste møller, og han købte i 1919 en stor motor til at drive vingerne, når der ikke var vind, ligesom han erstattede krøjen med en vindrose. I 1950 indstillede han mølleriet og tog de værkbrudne vinger ned. I 1957 solgte Carl Henriksen møllen og mølledammen til den selvejende institution Rudkøbing Bymølle. Ved den lejlighed bekostede dansk-amerikaneren Emilius Jørgensen fire helt nye vinger til møllen.

I 1970 solgte Carl Henriksen møllegårdens stue- og sidehus til digteren Vagn Lundbye. Møllens vindrose blæste ned under en storm

Møllen set neden for møllebakken med den gamle mølledam i forgrunden.

i 1971, og i 1974 blev møllen restaureret med ny krøje og spånbelægning. I 1996-2006 blev møllen atter restaureret. Hat, vinger og krøjeværk blev taget ned og istandsat, fundamentet blev rettet op, der kom ny spånbeklædning og hat, vinger og krøjeværk blev genopsat. Møllelaugets vision for Rudkøbing Bymølle er, at den igen på et tidspunkt bliver funktionsduelig således, at man kan få malet Langelands korn til Rudkøbing-mel.

KILDER

Møllebygninger i Danmark, Redegørelse og status, 1993.

Pjece "Rudkøbing Bymølle" udleveret af Den Selvejende Institution Rudkøbing Bymølle.

Informationstavle foran Rudkøbing Bymølle.

www.mølleordbog.dk

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved Rudkøbing Bymølle knytter sig til vindmøllens beliggenhed højt over byen, på Rudkøbings gamle fæstningsvold omkring bykernen, hvilket gør den synlig på lang afstand, og således fungerer vindmøllen som et vigtigt vartegn for byen.

Hertil kommer vindmøllens nære placering til møllegården, der tydeligt viser den indbyrdes tilknytning, og tilsammen skaber de et yderst helstøbt, før-industrielt kulturmiljø.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi ved Rudkøbing Bymølle knytter sig til vindmøllen som en landbrugshistorisk funktionsbygning, idet den gennem sin arkitektur, sine vinger og sit krøjeværk fortæller historien om det lokalt orienterede og af vejret afhængige, før-industrielle danske landbrug. Dertil kommer, at møllen som maskine vidner om et af de tidlige stadier i vindteknologiens historie.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi til de seks bevarede lofter, de ældre ligeløbstrapper, som forbinder lofterne, samt det intakte, bevarede mølteri, herunder kværne, melsigter, skallekværne, pulte, valser og sækkehejse, der i fysisk form fortæller historien om det lokalt orienterede, før-industrielle danske landbrug. Hertil kommer de mange slidspor, håndskrevne notater på træværk, patina

Møllekroppen er ottekantet.

Krøjeværket set fra galleriomgangen.

og udbedringer, der vidner om møllens anvendelse og høje alder. Rudkøbing Bymølle er den tredjestørste bymølle i Danmark.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ved Rudkøbing Bymølle knytter sig i det ydre til den fritliggende og traditionelt udførte mølle samt til dens anseelige størrelse. Hertil kommer møllens rent funktionsbetingede arkitektur, der udmærker sig ved den konsekvente brug af pudset, hvidkalket grundmur i undermøllen og træ i overmøllen.

Møllens dekorative træk indgår som integrerede dele af formgivningen og begrænser sig til undermøllens indmurede, afrundede granitkonsoller og profilerede hovedgesims samt den spånbeklædte overmøllens ranke, kegleform og hattens bådform. Overmøllen fremstår let på grund af spåntækningen, mens den grundmurede undermølle har en vægtig base, der kontrasteres af de opsprossede vinduer. Hertil kommer den gennemførte farveholdning i sort og hvid, der giver en stor kontrastvirkning, som træder frem på lang afstand. Spånbeklædningen og den hvide base giver møllen et karakteristisk udseende, og det samlede udtryk er udpræget elegant.

Møllen med møllegården i forgrunden.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier ved Rudkøbing Bymølle knytter sig i det ydre til den grundmurede, ottekantede undermølle i én etage, galleriomgangen, møllekroppen udført i træværk med spånbeklædning og den spånklædte, bådformede hat med manuelt krøjeværk og vinger med hækværk. Hertil kommer alle ældre og traditionelt udførte bygningsdele og -detaljer, herunder de tofløjede revledøre, granittrin med initialer, granitkonsoller, gesims, de forskelligt udformede småsprossede vinduer samt den traditionelle farve- og materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til møllekroppens inddeling i seks lofter og til det intakte mølleinventar til kornforarbejdning. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.